

DEDE KORKUT KİTABI'NIN DRESDEN YAZMASINDAKİ BAZI KELİME VE ŞEKİLLERİN İMLÂ ÖZELLİKLERİNE DAYANILARAK YENİDEN OKUNUŞU VE ANLAMLANDIRILIŞI ÜZERİNE

Osman Fikri SERTKAYA

Orhan Şâik Gökyay (1938 ve 1973) ile Muharrem Ergin (1958) yayımlarından sonra *Dede Korkut Kitabı*'ndaki bazı kelime ve şekillerin okunuşları ve anlamlandırılışları üzerine son 25 yılda müstakil bir çok araştırma ve incelemenin yayımlandığı ve bu yayımlarda da değişik açıklamaların yapıldığı görülmektedir. Bu araştırma ve incelemeleri, yayım tarihlerine göre, şöyle sıralandırmak mümkündür.

1. Roux - 1975. Jean Paul ROUX, "Dieu dans le *Kitâb-ı dede Qörqüt*", *Revue des Études Islamiques*, XLIII/1, 1975, s. 123-140.
2. Tezcan - 1978. Semih TEZCAN, "Dede Korkut Kitabında boy boylamak, soy soylamak", *Ömer Asım Aksoy Armağanı*, Ankara 1978, s. 227-236.
3. Başgöz - 1978. İlhan BAŞGÖZ, "Epithet in a prose epic: The Book of my Grandfather Korkut", *Studies in Turkish Folklore*, In Honor of Pertev N. Boratav, Indiana 1978, s. 25-45.
4. Başgöz - 1985. İlhan BAŞGÖZ, "Dede Korkut üzerine notlar (Notes on Dede Korkut Epic)", *Folklor ve Etnografya Araştırmaları*, 1985, İstanbul 1985, s. 65-77.
5. Dankoff - 1982. Robert DANKOFF, "'Inner' and 'outher' Oğuz in Dede Korkut", *The Turkish Studies Association Bulletin*, 6/2, September 1982, s. 21-25.
6. Tekin - 1982. Talât TEKİN, "Some corrections in *Kitâb-ı Dede Qorqut*", *Studia Turcologica*, Memoriae Alexii Bombaci Dicata, Napoli 1982; s. 563-576.
7. Tekin - 1984. Talât TEKİN, "*Kitâb-ı Dede Korkut*'ta yeni düzeltmeler", *Türk Dili*, 385, Ocak 1984, s. 26-29.
8. Tekin - 1986. Talât TEKİN, "Dede Korkut hikâyelerinde bazı düzeltmeler", *Türk Dili araştırmaları Yıllığı-Belleten 1982-1983*, Ankara 1986, s. 141-156.
9. Sertkaya - 1985. Osman Fikri SERTKAYA, "Dede Korkut Kitabı'ndaki manzum parçalarda dörtlük türü ve hece vezni var mı?", *Türk Dili*, 406, Ekim 1985, s. 155-162.
10. Sertkaya- 1994. Osman Fikri SERTKAYA, "*Dede Korkut Kitabı*'ndaki bazı manzum parçaların hece vezni ve manzume türü açısından değerlendirilerek yeniden okunması", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1988*, Ankara 1994, s. 141-156.
11. Gökyay - 1986. Orhan Şâik GÖKYAY, "Dede Korkut hikâyelerinde bazı düzeltmelere düzeltmeler", *Türk Folkloru, Belleten 1986/2*, İstanbul 1987, s. 309-315.
12. Gökyay - 1994. Orhan Şâik GÖKYAY, "Dedem Korkut Kitabı üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1988*, Ankara 1994, s. 91-966.

Dede Korkut metni üzerinde yapılan çalışmalar eserin *Dresden* yazmasının tanınması ile başlamış, 1332=1916'da Kilisli Rifat Bilge ve 1938'de O. Ş. Gökyay tarafından yapılan metin neşirleri de tek nüshaya dayanan yayımlar olmaktan ileri gidememiştir.

Dede Korkut metninin *Vatikan* yazmasının bulunması, *Dresden* ile *Vatikan* yazmalarının karşılaştırılarak hikâyelerin mukayeseli ve tenkitli yayımının yapılmasını sağlamıştır. Ancak *Dresden* ile *Vatikan* yazmalarının karşılaştırılması sonucunda metinlerin çoğu yerde birbirine uymadığı görülmektedir. Bu uyumsuzluk bir gramer özelliği şeklinde, veya bir kelimenin, bir ibârenin, bir cümlenin eksikliği şeklinde olduğunda, nâşirler tek nüshaya dayanan bu şekilleri farklı bir dizgi ile, *italik* olarak, yayımlamışlardır.

Yukarıda zikredilen eksikliklere bir başkasını da eklemek gerekmektedir. O da her iki yazmada mevcut olduğu halde yine de içinde, muhtevasında eksik olan metin bölümleridir. Bilhassa metnin manzum bölümlerinde görülen bu durum, bence hikâyelerin yazıya geçirilirken söyleyenin veya yazarın dikkatsizliğine bağlanacağı gibi, iyi bir metni eksik istinsah eden bir müstensihin kötü nakline de bağlanabilir.

Bu gibi eksiklikler, bazan müstensih tarafından farkedilerek veya eserin başka bir nüshası ile mukayese edilerek satır üzerine veya sahife kenarına not edilir, fakat bazan da dalgınlıkla atlanır.

Böyle bir durum karşısında eseri yayıma hazırlayan *düşümlü / eksiltili (elliptisch / elliptic)* metni tamamlayabilir. Böyle bir tamamlama nâşir tarafından yapılmadığı takdirde yayımlanmış metin üzerinde çalışan kimseler kendi görüşlerini belirtirler. Böylece o eser üzerindeki çalışmalar sathî kalmaz derinleşir.

Eski yazı ile olan metinlerde manzum kısmın satırlarını teşhis etmek, hattâ bazan manzum kısım ile mensur kısmı birbirinden ayırmak kolay olmaz. Dolayısıyla yukarıdaki durumlarda yeni teklifler yapılabilir.

Bu gibi eksiklikler özellikle metnin "soylama" başlığı ile verilen manzum kısımlarında görülmektedir. (Fazla bilgi ve örnekler için bk. **Sertkaya 1994.**)

I. Dede Korkut'un Dresden yazmasının müstensihine ait hatalar şu şekilde gruplandırılabilir:

1. İmlâda başka kelime yerine yanlış yazılan kelimeler.
2. İmlâda fazla harf veya hece yazılması yüzünden kelimenin yanlış teşhis edilmesi. Bu gibi fazla ses veya heceler { } içerisinde gösterilmiştir.
3. İmlâda eksik harf veya hece yazılması yüzünden kelimenin yanlış teşhis edilmesi. Bu gibi eksik ses veya heceler < > içerisinde gösterilmiştir.
4. İmlâda noktalama işaretlerinin yanlış yere konulmasından kaynaklanan yanlış teşhisler.

II. Dede Korkut nâşirleri ve araştırmacılarına ait hatalar da şu şekilde gruplanabilir.

1. Yanlış okuma, açıklama ve tercüme.
2. Daha önce doğru okunan bir kelimeyi düzeltme gayesiyle yanlış çevirmek.
(İ. Başgöz: **ölende**. Doğru şekil: **olanda**)

3. Başkasının buluşuna veya okuyuşuna sahiplenmek yani "intihal".

Daha önce başka araştırmacılar tarafından düzeltilen kelimelerin açıklanması, önceki araştırmacılar zikredilmeden son yazara mal edilmiş (Tekin: **büdrelemek**. Daha önce, Bartold, A. İnan ve O. N. Tuna);

veyahut konu daha önce bir başka araştırmacı tarafından işlenip açıklandığı halde, o araştırmacı ve araştırmadan bahsedilmeden, buluş son yazara mal edilmiş. (Tezcan: **soy soylamak**. Daha önce J. R. Hamilton);

4. Kaynak eksikliği yüzünden gözden kaçan açıklamalar ve değerlendirmeler.

Dede Korkut Kitabı ile direkt ilgili olmayan araştırmalarda yapılan Dede Korkut metnindeki bazı şekillerin açıklanması gözden kaçmıştır. (Tuna: **namlamak, dür sınımak**).

Ben bu yazımda Dede Korkut'un Dresden yazmasının müstensihine ait hatalar ile Dede Korkut nâşirleri ve araştırmacılarına ait hatalar üzerindeki görüşlerimi belirtmek ayrıca birkaç yeni okuma ve anlamlandırma teklifleri sunmak istiyorum.

KISALTMALAR

a) Dede Korkut yazmaları

1. DKD	Dede Korkut, Dresden yazması
2. DKV	Dede Korkut, Vatikan yazması

b) Dede Korkut transkripsiyonları

3a. Gökyay, (1938)	Orhan Şaik GÖKYAY, <i>Dede Korkut</i> , İstanbul, 1938, LXXVII+371 s.
3b. Gökyay, (1973)	Orhan Şaik GÖKYAY, <i>Dedem Korkudun Kitabı</i> , İstanbul 1973, 359+DCLXXI (12 Levha ve bir harita ile).
4a. Ergin, (1958)	a) Muharrem ERGİN, <i>Dede Korkut Kitabı</i> , I. Giriş, metin, faksimile, Ankara 1958, XVII+251+97+154 s.
4b. Ergin, (1964)	b) Muharrem ERGİN, <i>Dede Korkut Kitabı, Metin-Sözlük</i> , Ankara, 1964, 217 s.
4c. Ergin, (1986)	c) Muharrem ERGİN, <i>Dede Korkut Kitabı, Metin-Sözlük</i> , İstanbul, 1986, 181 s.
5a. Araslı (1939)	Hemid ARASLI, <i>Kitabi-Dede Gorgud</i> , Bakı, 1939, 180 s.
5b. Araslı (1962)	Hemid ARASLI, <i>Kitabi-Dede Gorgud</i> , Bakı, 1962, 176 s.
5c. Araslı (1978)	Hemid ARASLI, <i>Kitabi-Dede Gorgud</i> , Bakı, 1976, 184 s.
6. FZ-SE (1988)	F. ZEYNALOV-S. ELİZADE, <i>Kitabi-Dede Gorgud</i> , Bakı, 1988, s. 29-126. (12 levha ile)
7. ŞAC (1995)	Şamil Allahverdi Oğlu CEMŞİDOV, <i>Kitabi-Dedem Qorqud, ala lisane-tayifeyi-oğuzan</i> , Bakı 1995, 174 s.
8. AA-TG (1995)	A. ANNANUROV-T. GUZUÇIYEV, <i>Kitabi Dedem Gorkut, ala lisani tayfanı oguzan</i> , Aşgabat, 1995, 176 s.

c) Dede Korkut tercümeleri

9. Gökyay, (1939) Orhan Şaik GÖKYAY, *Bugünkü Dille Dede Korkut Masalları*, İstanbul, 1939, 135 s.
10. Gökyay, (1976) Orhan Şaik GÖKYAY, *Dede Korkut Hikâyeleri*, Kültür Bakanlığı Yay., 252, İstanbul, 1976, VIII+248 s. (16 levha ile).
11. Ergin, (1969) Muharrem ERGİN, *Dede Korkut Kitabı*, 1000 Temel Eser, no 1, İstanbul 1969, 240 s.
- 12a. Köseyev, (1990) Meti KÖSEYEV, *Gorkut Ata*, Gadımı Türkmen eposu, Aşgabat, 1990, 192 s.
- 12a. Köseyev, (1990) Meti KÖSEYEV, *Gorkut Ata*, Halk Dörediciliği, Aşgabat, 1994, 148 s.
13. FZ-SE (1988) F. ZEYNALOV-S. ELİZADE, *Kitabı-Dede Gorgud*, Bakı, 1988, s. 127-224. (12 levha ile)

I/1a. İmlâda başka kelime yerine yanlış yazılan kelimeler:

Metinde **hem** kelimesi yerine **benim ~ benüm** (100/5) ve **menim ~ menüm** (219/2); kendisini takip eden iki mısırda **iken** yazıldığı için ilk mısırda olması gereken **iken** kelimesi yerine **gibi** (26/8); bağlamı içerisinde **püre** geçmesi gerekirken **püre** kelimesi yerine **deve** (84/11); **kardaş<uz>** kelimesi yerine **kardaş-lar** (231/3) şeklinde geçen kelimeler sehven yazılan kelimeler sayılmalıdır.

I/1b. İmlâda ayrı yazılan kelimeler:

Bazı kelimelerin imlâlarının **kanķı-ñuzdur?** (50/9) ve **kanķıñuzdur?** (50/111) kelimelerinde olduğu gibi ayrı ve bitişik olmak üzere iki şekilli oldukları da görülmektedir. Ayrı yazılan benzer örnekler arasında şunlar zikredilebilir: **sağaldı gör** okunan kelime yerine **sağaldı-ñuz** (84/2); **bağşışin** yerine **bağşı-şin** (237/8); **geldigin** yerine **geldi-gin** (233/10); **yeñiden** yerine **yeñi-den** (48/3); **eñsemdür** yerine **eñsem-dür** (42/3); **közidür** (**güridür?**) yerine **közi-dür** (**güri-dür?**) (3/1) krş. **gürum** 166/10.

I/1c. İmlâda noktalama veya dış hatası yüzünden yanlış okunan kelimeler:

İmlâda tek nokta ile **b** yazılıp **bebegüm** بيبگوم okunması gereken kelime sehven iki nokta ile **y** yazılıp **bigüm** بيگوم şeklinde yanlış okunmuştur. (135/7) ve (139/4)'te geçen şekiller **bebegüm** şeklinde düzeltilmelidir.

I/2. İmlâda fazla harf veya hece yazılması yüzünden kelimenin yanlış teşhis edilmesi.

1. **yā Ra{u}b!** → **yā Rab!** “Yâ rab” (75/5)

Gök çayıruñ üzerinebir kırmızı otağ dikilmiş. **Yā Ra{u}b!** Bu otağ kimüñ ola? didi.

2. **kim{s}e** → **kime** “kime” (186/12)
Şaru tonlu Selcân Hatun köşkten bakar. / **Kim{s}e** bakar, ‘aşkla oda yaçar /
3. **i{t}letdiler** → **ilettiler** “ilettiler” (93/3).
Vardılar. Gömlegi Banı Çiçeğe **i{t}lettiler**. Gördi. Tanıdı. Oldur, didi.
4. **sür{d}i** → **süri** “sürü” (75/2).
Beyrek bindi. Nagāhandan Oğuzuñ üzerine bir **sür{d}i** geyik geldi.
5. **<e>sen kal{d}uñ** → **<e>sen kaluñ** “esen kalın” (176/2).
big baba! hatun ana! **<e>sen kal{d}uñ**, /didi.
6. **şa{n}dağ** → **şadak** “şadak, okluk” (247/11).
Ağca tozlu katı yayum zārī zārī inler. / **Şa{n}dağda** oğum kişin deler. /
7. **atı{n}** → **atı** “atı” (140/7).
Oğlanuñ ala gözlü kırk yigidi kırılmış, bidevi **atı** oğlanuñ oğlanmış, yatur.
8. **yeg{it}** → **yeg** “yeg” (98/10).
At dimezem; saña, kartaş direm, kartaşumdan **yeg{it}** /
Başuma iş geldi, yoldaş direm, yoldaşumdan yeg, / didi.
9. **çal{dı}!** → **çal!** “çal!” (113/12).
Oyuna girdi. Eyitdi: Mere! delü ozan! **çal{dı}!** <Ere varan kız menem,
oynayayın, didi. ...>
10. **ordusı{nı}** → **ordusı** “ordusu” (240/4).
Dülbendi boğazına kiçdi. **Ordusı{nı}** ucına geldi. Oğlanuğı **Amran**
bahādır babasına karşı geldi.
11. **kur{ku}t** → **kurt** “kurt” (21/12).
Dirse Han **kur{ku}t** siñirli katı yayın eline aldı. Üzengiye kalkup katı çekdi.
Uz **attı**.
12. **degirmen{in}den** → **degirmenden** “degirmenden” (8/8)
‘Avret eydür: Neyleyeyim, bu yıkılacak ivde un yok, elek yok. Deve
degirmen{in}den gelmedi, dir.
13. **alındı** → **öl{in}di** > **öldi**. “öldü” (152/2).
Tekvur **öl{in}di**. Kāfir kaçdı.
Bu 13 örneğin ilk 10’u nâşirlerden Ergin tarafından, ilk 12’si ise nâşirlerden
Gökyay tarafından, metne düzeltilmiş şekilleri ile alınmıştır.
Dokuzuncu örnek چالدى imlâ bakımından birlikte yazılan fakat **çal-** (kopuz)
ve **de-** (soylama) gibi iki ayrı fiilin **çal! di!** şeklinde emir şekli olarak okunup
“(kopuz) çal!, (soylama) söyle!” şeklinde anlamlandırıldığında Gökyay ve Ergin’in
çal{dı} düzeltmeleri ortadan kalkar ve metni şöyle anlamak imkhanı doğar. “Oyuna
girdi. Söyledi: Mere! Delü Ozan! (Kopuz) çal!, (Soylama) söyle! <Ere varan kız
benim, oynayayım, dedi. ...>

Ergin ve Gökyay tarafından **alındı** okunan onüçüncü örnek ise, bana göre **degirmen{in}den** → **degirmenden** örneğinde olduğu gibi, fazla hece ile yazılmış olup **alındı** → **öl{in}di** > **öldi** “öldü” şeklinde düzeltilmelidir.

I/3a. İmlâda eksik harf veya hece yazılması yüzünden kelimenin yanlış teşhis edilmesi.

1. <Dir>se Han! (21/7).

Ol kırk nâmerdler eydürler: <Dir>se Han görür-misin oğlanı, yazıda yabanda geyigi kovar. Senüñ öñiñe getürür.(21/6-8).

2. <büd>remesün (65/3).

Çaparken ağ boz atıñ <büd>remesün.

3. <bıy>ıcağı (232/7).

<Bıy>ıcağı kararmış yigiteükleri çok yimişem. (232/7-8).

4. v<ay> (138/5).

Oğul oğul v<ay> diyübeni bozlayayın-mı?(138/5-6).

5. a<v>lasa (237/3).

Eger bigler geyik a<v>lasa, kulağı delük olsa, Begil **sevincidür** diyü Begile gönderürlerdi. (237/2-3).

6. seç<i>len (10/5).

aklı karalı seçi<l>en çağda.

7. aķar<l>ıda (27/5)

Aķar<l>ıda ķarģamağıl. / Kızılık Tađınuñ şuyınuñ günâhı yoķdur. / Biterlide otlarına ķarģamağıl. / Kızılık Tađınuñ şuçı yoķdur. (27/5-7).

8. çal<ma>sa (3/6).

Şarp yörürken kızılık ata nâmerd yigit bine bilmez. Binince binmese, yeg. Çalup keser öz kılıcı muħannetler çalınca çal<ma>sa, yeg.(3/4-6).

9. ol<ma>sa (49/2).

Eydür: Eger çobanla varacak olursam kalın Oğuz bigleri benüm başuma kaçınç kaħarlar. Çoban bile ol<ma>sa, Kızan kâfiri almazdı dirler, didi. (49/1-3).

10. il-öñ<ün>de (104/1).

İl-öñ<ün>de düğün var. Düğüne varup, ötgil! didi.(104/1-2).

11. şor<ar>lar mı? (127/11).

Oruz eydür: Baba! İçinde big yigitler öldürseler, kan şor<ar>lar-mı? da'vilerler-mi? (127/10-12).

12. oynada<yı>m (128/7).

Ķaba ķarın giñ göğüsde / oynada<yı>m senüñ-içün. (128/6-7).

13. va<ru>ban (61/4).

Va<ru>ban Peygamberüñ yüzini gören, gelübeni Oğuzda şahâbesi olan, acığı tütanda bıyıklarından kan çıkan, bıyığı kanlu Bügdüz Emen çapar yetdi. Çal kılıcuñ ağam Kazan yetdüm didi.(61/4-6)

14. qırı<yup>dur (58/3).

Qarşu yatan qarlı qara tağlar / qarıyupdur, otı bitmez. / Qanlı Qanlı ırmakları **qırı<yup>dur diye**, şuyı gelmez. / Şehbâz şehbâz atları / qarıyupdur, qulun virmez. / Kızıl kızıl develer / qarıyupdur, köşek virmez. / (58/2-5).

15. ete<gü>ne (178/6-7).

Qarşu yatan qara tağıñı aşmağa gelmişem. / Aqın-dılı <görklü> şuyını kiçmege gelmişem. / Tar **ete<gü>ñe** giñ qoltuğuna şıgınu gelmişem. / Tañrı buyuruğıyla, peygamber qavliyle qızıñı almağa gelmişem, / didi. (178/5-8).

16. en<üg>ine (183/5).

Ala köpek **en<üg>ine** kendüzin taladur-mı? /Alp yigitler şavaş günü kırımından qayurur-mı? / didiler. (183/5-6).

17. kiç<ük>dün? "geciktin" (185/11). krş. 186/3.

Qağan aşlan geldüğünde bilini bükdüñ. / Qara buğra geldüğünde ne kiç<ik>düñ? (185/10-11).

18. Han<ın>uñ (212/11).

Oğuz **Han<ın>uñ** ilkıçısı gelüp haber getürdi. Eydür: (212/10-11).

19. iş<e> (201/8).

Qazılık Qoca iş görmiş **iş<e>** yarar adem idi. (201/7-8).

20. pare<ye> bölüdi (229/7).

Basat eydür: Men muña bî-tekellüf yapışmayam diyüp kendi kılıcın çıhardı tütüdi. İki **päre<-ye>** bölüdi. (229/5-7).

21. kız karındaşı<mı> (84/3).

Siz menüm elümi şağaldı-ñuz! Tañrınuñ buyuruğıyla Peygamberüñ qavliyle kız **qarındaşı<mı>** Beyrege vireyin! didi. (84/2-3)

22. getürmiş<üz> (57/8).

Mere Kazan! Dünlügi altun ban ivüñi / getürmişüz. Bizüm-dür. / Qırk ince billü kızla boyı uzun Burla Hatunı getürüp-dürür<üz>. Bizüm-dür. / Qırk yigidlen oğluñ Oruzı **getürmiş<üz>**. Bizüm-dür. / Tavla tavla şehbâz atlarum, Qatar qatar develerüm, getürmişüz. Bizüm-dür. / (57/5-9).

23. yañağı<n> (91/3).

Güz alması gibi al **yañağı<n>** tartdı yırttı.

24. ışuklar<um> (128/11).

Başumda qunt **ışuklar<um>** / şaqlar şaqlar-idüm bu gün için, günü geldi.(128/10-11).

25. **kalaba<lık>** (132/13).
Kalaba<lık> korhudur. Derin olsa baturur.
26. **kimse<ler>** (132/9).
Azgün dīnlü kâfir buñaldı, oña girdi. Kovulan **kimse<ler>** Oğlanuñ bidevi atın oñlatular. At yıhıldı. (132/8-9).
27. **didi<ler>** (183/9).
Şaru tonlu kız 'aşkına bir hū / **didi<ler>**. (183/8-9).
28. **yad<a>** getürdi (131/5).
Atından indi. Arı sudan âbdest aldı. Ağ alnın yire kodı. İki rik'at namâz kıldı. Adı görklü Muhammedi yād<a> getürdi. (131/3-5).
29. **Bayındır<a>** (19/7).
Arkırı yatan ala tağdan haber giçe, hanlar hanı **Bayındır<a>** haber vara. Dirse Hanuñ oğlı böyle bid'at eylemiş diyeler, seni çağırdalar.(19/6-8).
30. **kova kov<a>** (75/3) krş. 83/5.
Nagāhandan Oguzuñ üzerine bir sür{d}i geyik geldi. Bamsı Beyrek birini kova gitdi. **Kova kov<a>** bir yere geldi. (75/2-4).
31. **<Taş> Oguz bigler<i>** (151/6).
<Taş> Oguz bigler<i> ile Tundar şağa depdi. (151/6-7).
32. **kalın Oguz bigler<i>** (222/13).
Kalın Oguz bigler<i> ile Basata karşı geldi.(222/13-223/1).
33. **Basat<i>** (225/2).
Depegöz şıçradı bağıdı. Basat<i> gördi. (225/2).
34. **bögürü böğür<ü>** ağladı (66/9).
Bay Bora **Beg** bunları gördüğünde âh eyledi. Başından 'aklı gitdi. Destmâlin eline aldı. **Bögürü böğür<ü>** ağladı. (66/8-9).
35. **al<i>** versün (16/9).
Dedem Korğut gelsün bu oğlana ad kosun. Bilesince alup babasına varsun. Babasından oğlana biglik istesün. Taht **al<i>**versün, didiler. (16/7-9).
36. **kılıç<i>**a (210/3).
Yigenek ardından yetdi. Hişâr kapısına girmişken kara polat öz kılıç<i>**a** eñsesine eyle çaldı kim başı top kibi yire düşdi. (210/2-4).
37. **yur<du>**nda (43/4).
Gördi-kim uçarda kuzgun, tazi tolaşmış, **yur<du>**nda kalmış. (43/3-4)

I/3b. İmlâda eksik kelime olması yüzünden ibârenin veya cümlenin anlaşılammaması:

1. <yayın> (236/7).

Çün av yarağı oldu. Kim atın öger, kim kılıcın, kim <yayın> çeküp oğ atmağın öger. (236/6-7).

2. <yire> 140/6.

Ol <yire> geldi-ki yağı başılmış-idi. Gördi oğlanuñ ala gözlü kırk yigidi kırılmış, bidevi atı oğlanuñ oğlanmış, yatur. Leş arasında oğlanuñ leşin bulmadı. (140/6-8).

3. <babam> (76/13).

Banu Çiçek eydür: Hey! Hey! Dâyeler! <Babam> maña, ben seni yüzi niķâblu Beyrege virmişem, dirdi. Olmaya kim bu ola. Mere çağıruñ! Haberleşeyim, didi. Çağırdılar. Beyrek geldi. (76/13-77/1).

4. <bulsam> (99/5).

Otuz toķuz yigidüm emâneti, mere kâfir! / Birin eksük <bulsam>, yerine on öldüreyim. / Onın eksük bulsam, yerine yüzün öldüreyim, mere kâfir! / Otuz toķuz yigidüm emâneti, mere kâfir! / didi. (99/4-7).

4. <yerlü> (121/2).

<Yerlü> kara tağlaruñ yıkılmasun!

6. <men> (123/6-7).

Kaķubanı yirümden men tururam. / Kara gözli yigitlerümi boyuma <men> aluram. / Kan Abķaza iline men giderem. / Altun haķa men elümi başaram. / Pilon giyen keşişüñ elin <men> öperem. / Kara gözli kâfir kızın men aluram. / Dağı senüñ yüzüñe men gelmezem. (123/5-9).

7. <boynı uzun> (128/4).

<Boynı uzun> Bidev atum / saķlardum bu gün için, günü geldi.

8. <boz atım bu> (128/5).

Ağ<boz atım bu> meydânda / segridüben senüñ için. (128/4-5).

9. <baksa> (60/8). krş. 69/4-5, 150/3-4).

Çapa <baksa> çalmalı, çal-kara kuş erdemlü (60/8).

10. <biçdüreyim> (128/10).

<Biçdüreyim> yin yaķalar / dikdüreyim senüñ-içün.

11. <ala gözli> (128/12).

<Ala gözli> kırk yigidüm/saķlar-idüm bu gün için, günü geldi. (128/12-13).

12. <sası dinlü> (128/13).

<Sası dīnlü> kâfir başın / kesdüreyim senüñ-içün.

13. <ilümdeki> (129/1).

<İlümdeki> Aşlan adum / saqlardum **senüñ** için, günü geldi.

14. <diyü>(141/3).

Qarı düşmen tatar oğlu elümüze girmiş-iken cezayla öldürelüm <diyü> kapu işigi üzerinde arkurı komışlardı. (141/2-4).

15. <sıgmayan> (198/9).

Qoşa bādem <şıgmayan> tar ağızlum.

16. <yā varam> (175/12) krş. 176/1.

<Yā varam> yā varmayam, yā gelem, yā gelmeyem. (175/12).

17. <depen alpuñuz kim?> (230/8) krş. 230/13.

Kırış günü öñdin <depen alpuñuz kim?> (230/8).

18. <Dönebilmez> (204/11) krş <Döne>bilmez

Aygır Gözler <şuyında> at yüzdüren, elli yidi qal'anuñ kilidin alan, İlik Koca oğlu <Dönebilmez> Dülek Evren bile varsun! (204/10-11).

<Döne> bilmez Dülek Evren altı perlü çomağıyla at depüp gelüp yukarudan aşığa kâfiri qatı urdı, alımadı. Tekvur qarmalayup elinden çomağın aldı. (208/6-8).

19. <Kapı> (204/7).

Evvel Demür <Qapu> Dervendinde big olan, qargu süñü ucında er böğürden, qarıma yetdüğinde kimsin? diyü şormayan, Qıyan Selçük oğlu Deli Tundar sentüñle bile varsun! (204/7-9).

20. <suyında> (204/10).

Aygır Gözler <şuyında> at yüzdüren, elli yidi qal'anuñ kilidin alan, İlik Koca oğlu <Dönebilmez> Dülek Evren bile varsun! (204/10-11).

21. <bitince> (3/8).

At yimeyen acı otlar <bitince> bitmese, yeg. Ādem içmeyen acı şular şızınca şızmasa, yeg. (3/7-8).

22. <vir> (26/13). krş. 26/7.

Ol gevdeñde cānuñ varsa, oğul! haber <vir> maña. / Qara başum qurbān olsun, oğul saña. / (26/12-13).

23. <qomağım> (32/10). krş. 32/8,9,12,13, 33/1, 3).

Boynı uzun bedevi atlar giderse, senüñ gider. / Menüm-de içinde binidüm var. / Qomağım yok kırk nāmerde. / Qaytabanda kızıl deve senüñ gider. / Menüm-de içinde yükletim var. / Qomağım yok kırk nāmerde. / Ağâyılda tümen qoyun senüñ gider. / Menüm-de içinde şışligüm var. / <Qomağım> yok kırk nāmerde. / Ağ yüzlü ala gözlü gelin senüñ giderse, / menüm dağı içinde nişānlum var. / Qomağım yok kırk nāmerde. / Altun başlu ban ivler senün giderse, / menüm-de içinde odam var. / Qomağım yok kırk nāmerde. / Ağ saqallu qocalar senüñ giderse, / menüm dağı

içinde bir 'aklı şaşmış, bilgisi yitmiş, köca babam var. / Komağım yok kırk nâmerde, / didi. Kırk yigidine dülbend şaldı. (32/6-13/33/).

24. <uçan> (36/11). krş. 66/3-4, 149/12-13.

Bâraşaruñ Bayburd Hişarından parlayup <uçan>, Beyrek boz aygırına bindi. (36/10-11).

25. <dilün> (47/5).

Çoban böyle digeç Kazan âh itdi. 'Akli başından gitdi. Dünyâ 'âlem gözine karangu oldı. Eydür: / Ağzuñ kırisun çoban, <dilün> çürisün çoban. / Kâdir senün alnuña kada yazsun, çoban; / didi. (47/3-6).

26. <hatun> (50/6).

Boyu uzun Burla <Hatun> bunu işitdi.

27. <ince> (53/5).

Boyu uzun bili <ince> Burla Hatun boynıyla kulağın aldı, düşdi. Güz alması kibi al yañağın tardı, yırttı. Kargu , kara saçını yoldı. Oğul! Oğul! Diyüben zârlık kıldı, ağladı. (53/5-8).

28. <altun> (51/11).

Tolması <altun> bişikde beledüğüm oğul.

Şedde'nin okunmaması

ol (kişi) → evvel (kişi) "önde gelen kişi, önder" (1/3)

Dede Korkut'un Dresden yazmasının ilk satırları M. Ergin tarafından şöyle transkripsiyonlanmıştı:

"BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHİM ve bihî nesta'in

¹Resül 'aleyhi's-selâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata ²dirler bir er kopdı. Oğuzuñ ol kişi tamam bilicisi-y-idi. Ne dir-ise ³olur-idi. Gayıbdan dürlü haber söyler-idi. Hak Ta'âla anuñ köñline ⁴ilham ider-idi". (Ergin, 1958, s. 73)

Ergin bu transkripsiyonunu şöyle tercüme etmiştir:

"Bismillâhirrahmânirrahim

Resül aleyhisselem zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata derler bir er ortaya çıktı. Oğuzun ol kişi tam bilicisi idi. Ne derse olurdu. Gaipten türlü haber söylerdi. Hak Taâla onun gönlüne ilham ederdi". (Ergin, 1969, s. 1).

Orhan Şâik Gökyay ise metni şöyle okumuştur:

"Bismi'llâhi'r-Rahmani'r-Rahim ve bihî nesta'in

Hazret-i Resul aleyhi's-selâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata derler, bir er kopdu, Oğuzuñ ol kişi tamam bilicisiydi, Oğuzuñ içinde tamam velâyeti zâhir olmuşıdı, ne derse olurdu, gayıbdan dürlü haber söylerdi, Hak Taâlâ anuñ gönlüne ilham ederdi." (Gökyay, 1973, s. 1)

Metnin orijinali ise şöyledir.

B i ' s m i ' l l ā h i ' r - r a ḥ m ā n i ' r - r a ḥ ī m v e b i h i n e s t a ' ĩ n

"¹Resül 'aleyhi's-selâm zamânına yakın Bayat boyından, Korkut Ata ²dirler, bir er kopdı. Oğuzuñ evvel kişi, tamâm bilicisiydi. Ne dirse, ³olurdu. Gâyıbdan dürlü haber söylerdi. Hâk ta'âlâ anuñ gönline ⁴ilhâm iderdi".

Gerek Ergin, Gerek Gökyay metni okurken değişik değerlendirmeler yapmışlardır. Ergin orijinal metindeki *evvel* kelimesini *ol* okumuş, Gökyay ise metne Vatikan nüshasından cümle ekleyerek *edidion critique* yapmıştır.

Dresden yazmasının ikinci cümlesi "Oğuzuñ evvel kişi tamâm bilicisiydi" şeklinde iken Ergin bu cümleyi "Oğuzuñ ol kişi tamam bilicisi-y-idi" şeklinde okumuş, Gökyay da "Oğuzuñ ol kişi tamam bilicisiydi" okuyuşuyla Ergin'i takip etmiştir. Ancak her iki nâşirin *ol* okudukları kelime yazmada çok açık bir şekilde görüldüğü üzere şeddeli olarak yazılmıştır ve ancak *evvel* şeklinde okunabilir. Şimdi cümlelerin tahlilini yapalım.

1. cümle:

Resül 'aleyhi's-selâm zamânına yakın Bayat boyından, Korkut Ata dirler bir er kopdı cümlesinde "Korkut Ata dirler bir er" cümleinin faili, "Bayat boyından" cümleinin yer tamlayıcısı, "resül 'aleyhi's-selâm zamânına yakın" cümleinin zarfı, "kopdı" ise fiilidir. Kurallı cümlelerin şöyle olması gerekir: "Korkut Ata dirler bir er Bayat boyından resül 'aleyhi's-selâm zamânına yakın kopdı".

2. cümle:

"Oğuzuñ evvel kişi tamâm bilicisiydi" cümlesi unsurları düşüme uğrayan, eksilteli, kısaltılmış bir cümledir. Cümleinin faili bir önceki cümlede geçen "Korkut Ata" ismidir. Ayrıca **-siyidi** eki cümleinin **evvel kişi** unsuruna da aittir. Cümleyi tamamlanmış olarak şöyle düşünmek lâzımdır. "(Korkut Ata) Oğuzuñ evvel kişi(siyidi), tamâm bilicisiydi [(Korkut Ata) Oğuzun önde gelen kişi(siydi), her şeyi bilicisiydi]".

Bu cümleinin ilk unsuru olan "(Korkut Ata) Oğuzuñ evvel kişi(siyidi)" kısmı bir sonraki cümle olan "Ne dirse olurdu" cümlesi ile de uygunluk gösteriyor. "Ne dirse olurdu" şeklindeki şartlı birleşik cümlede *ol-* fiili kehânet ifade eden bir anlamda "meydana çıkardı, zuhur ederdi, vâki olurdu" şeklinde değil, "yerine getirilirdi, hemen yapılırdı, derhal icra edilirdi" şeklinde anlaşılmalıdır. Keza cümleinin ikinci kısmı olan "(Korkut Ata) Oğuzuñ tamâm bilicisiydi" hükmü de metnin devamındaki "Gâyıbdan dürlü haber söylerdi" cümlesiyle uygunluk göstermektedir. Korkut Ata her şeyin bilicisi olduğu için gayıbdan dürlü haber söyleyebilmektedir. Korkut Ata'nın bu özelliği de bir sonraki cümle ile olan "Hâk Ta'âlâ anuñ gönline ilhâm iderdi" hükmü ile açıklık kazanmaktadır.

Sonuç olarak Dresden yazmasının ilk paragrafını "¹Resül 'aleyhi's-selâm zamânına yakın Bayat boyından Korkut Ata ²dirler bir er kopdı. Oğuzuñ evvel kişi tamâm bilicisiydi. Ne dirse ³olurdu. Gâyıbdan dürlü haber söylerdi. Hâk Ta'âlâ anuñ gönline ⁴ilhâm iderdi" şeklinde okumak ve [Resül aleyhisselâm zamanına yakın

Bayat boyundan Korkut Ata derler bir er ortaya çıktı. (Korkut Ata) Oğuzun önde gelen kişisiydi, her şeyi bilicisiydi. (Korkut Ata) ne der ise derhal yapıldı. (Korkut Ata) Gayıbdan türlü haber söylediler. (Çünkü) Hak Taâlâ onun gönlüne ilham ederdi] şeklinde de anlamak gerekir kanısındayım.

Bu dört cümlede yapılan sanat *leff ü neşr* sanatıdır. Şöyle ki:

(Korkut Ata) *Oğuzuñ evvel kişi(siyidi)*.

(Korkut Ata Oğuzuñ) *tamām bilicisiyidi*.

(Korkut Ata) *Ne dirse olurdu*.

(Korkut Ata) *Ġâyıbdan dürlü haber söylediler*.

İlk cümlenin *evvel kişi(siyidi)* kısmı bağlı olduğu üçüncü cümle olan *ne dirse olurdu* cümlesi ile, ikinci cümlenin *tamām bilicisiyidi* kısmı ise bağlı olduğu dördüncü cümle olan *Ġâyıbdan dürlü haber söylediler* cümlesi ile, *Ġâyıbdan dürlü haber söylediler* cümlesi ise bağlı olduğu beşinci cümle olan *Hak Ta'âlâ anuñ göñline ilhâm iderdi* cümlesi ile tamamlanmakta ve açıklanmaktadır.

1. cümlenin 3. cümle ile, 2. cümlenin 4. cümle ile olan bağımlı gösteren cümle tipleri için biri Tonyukuk'tan, diğeri *Eski Türk Şiiri*'nden iki örnek vermek isterim. Üstelik Tonyukuk'tan verilen örneğin baş kafiye sistemi bunu doğrulamaktadır.

yuyka erkli tupulgalı uçuz ermiş.

(Bir nesneyi) ince iken delmek kolay imiş.

yinçke erklig üzgeli uçuz <ermiş>.

(Bir nesneyi) ince iken kırmak kolay (emiş).

yuyka kalın bolsar tupulguluk alp ermiş. İnce kalın olursa, delmek zor imiş.

yinçke yogun bolsar üzgölük alp ermiş. İnce kalın olursa, kırmak zor imiş.

(Ton. I. G 6-7)

körser sizni ol tınlıglar bağlalurlar

O canlılar sizi görünce (size) bağlanırlar.

körmemektin olar yime bağlalurlar

Görmemekten dolayı da bağlanırlar.

körü birle tenğrim sizni boşolurlar

Ey Tanrım! Sizi görür görmez ayrılırlar.

körmeser kim olar yime boşolurlar

Onlar görmeseler dahi ayrılırlar.

Şeddenin yanlış konulması

cübbe → **cebe**¹ / **ceb{b}e**.

Dede Korkut'ta geçtiği 10 yerde nâşirlerce *cübbe* okunan ve Dresden 17/4'te *جبه* *cübbe* şeklinde harekeli geçen kelime Dresden'deki diğer örneklerde *جبه* şeklinde sadece şedde harekesi ile geçer. Harekesiz yazılan Dresden metninde geçen şekillerdeki harekeleri sonradan konulmuş kabul etsek geriye sadece *جبه* imlâsı kalır ki bu da *cebe* veya şeddeli olarak *cebbe* şeklinde okunabilir. Kelime *cebe/cebbe* şeklinde okunduğu zaman da bazı örnekleri yeniden anlamlandırmak imkanı doğar.

¹ *cebe* "küçük halkaların birbirine geçirilmesi ile yapılan zırh, zırhlı elbise" < Mo. *cebe*. *Cebe* kelimesi için *Tarama Sözlüğü*(TS, II, C-D, s. 756-757)'nde ise "Cengde giyilen demirden kaftan, Türkide *cebe* derler" açıklaması geçer.

1. Meselâ D 17/4-5'teki *çign<i> kuşlu cebe ton / virgil! bu oğlana, / geyer olsun! hünerlidir* cümlesindeki *cebe ton* ibaresi “zırh elbise” şeklinde anlaşılabilir.

2. D 238/5-6'da geçen

<i>kanı? hanum!</i>	Nerede? sultanım!
<i>altuñda yahşı atuñ yok</i>	altında güzel atın yok.
<i>alnuñda altun ışuk cebbesi yok</i>	alnında altın tolga-miğferin yok.

cümlelerindeki *ışuk cebe ~ ışuk cebbe*, ikileme olarak “tolga-miğfer” anlaşılmalıdır.

Cebe kelimesi eski metinlerde, ikileme olarak, *cebe cevşen* “zırh” şeklinde geçirdi. Sonraları *cevşen* kelimesinin yerini *çuğa ~ çuğa* kelimesi aldığı için Dede Korkut'taki ikilemeler *cebe çuka* ve *cebe çuğa* olarak geçer. 6. örnekte ise *çuğa* kelimesinin *k > ħ* ses değişmesi şekli ile *cebe çuğa* şeklinde yazıldığını görürüz. Buradaki kelimenin *çuğa < çulğa* “çuval vs”den gelmesi mümkün değildir.

Diğer örnekler şunlardır:

3. *Cılasun koç yigitlere kalâ{ba} ölge virdi. şalvâr, cebbe/cübbe, çuka virdi.* (D 64/8-9)

4. *Cılasun erenlere kara ölge virdi. cebbe/cübbe çuka verdi.* (D 152/11-12)

5. *Pâdişâh Kazan oğlu Uruzuñ sağ yanına aña yer gösterdi. cebbe/cübbe, çuğa, çırğap geyürdi.* (D 252/3-4)

6. *Böyle digeç kız tanıdı, bildi-kim beyrekdür. cebbesiyle / cübbesiyle, çuhasıyla beyregün ayağına düşdi.* (D 115/13-116/1)

7. *Kırk cebbe/cübbe bürinip, otuz yedi kal'a beginüñ maħbüb kızlarını çalup, bir bir boynın kuçan, yüzinde tudağında öpen, İlik Koca oğlu Alp Eren çapar yetdi.* (D 61/10-13)

8. *Atası<nı> at üzerinden karvadı, tutdı, döşegine çıkardı. Cübbesin üzerine büridi, kapusun örttdi.* (D 241/4-6)

9. *Beyregi odasına yetürdiler. Cübbesin üzerine örttdiler.* (D 297/2)

10. *Han kızı gördi kim Kazan gelür, Yumurlanup yerinden örü turdı. Şamur cübbesin egnine aldı. Kazana qarşu geldi.* (D 134/7-8)

Bu örneklerden 3.-6. sıradakiler *cebbe* veya *cübbe* okunabilir. 7.-10. sıradakiler ise kesin olarak *cübbe* okunmalı ve anlaşılmalıdır.

Sonuç olarak 2 numaralı örnekte geçen *alnuñda altun ışuk cebbesi yok* cümlesinde bir insanın alnında nasıl *cübbesi* olamayacaksa, 10. numaralı örnekte “sırta atılan pelerin” anlamında geçen *samur cübbe* de, *samur cebe* olarak anlaşılabilir. Böyle anlarsak, Oğuz'un han kızının sırtına *samur cebe* “samur savaş elbisesi” giydirmek gibi mantıkta “samurdan cebe”yi arar arar dururuz. Hülâsa Dede Korkut metninde *cebe* ile *cübbe* kelimeleri karıştırıldığı için yanlış harekelendiği anlaşılmaktadır. Metni yanlış harekelemenin müstensihe mi yoksa metni sonradan okuyan kişi veya kişilere mi ait olduğunu ise açık olarak söylemek mümkün değildir.

1 Elif harfinin a yerine i okunması

ilakırdı söyle- → **alakırı söyle-** “bağırarak/haykırarak konuşmak) (40/13)

Dede Korkut’un ikinci boyu olan “Salur Kazan’ın evine baskın yaparak atlarını binip, develerini yedip, hazinesini yağmalarlar. 40 hizmetkârı ile birlikte karısını, yaşlı annesini, oğlunu esir edip götürürler. Ancak Şöklî Melik’in 600 süvarisi Kazan’ın on bin koyununu da yağmalamak için Kazan’ın ağılına varırlar. Kazan’ın çobanı Karaçuk Çoban’a hitaben yaptıklarını anlatarak Karaçuk Çoban’ın da teslim olmasını ve sürüyü vermesini isterler.

Metnin bundan sonrasında Karaçuk Çoban’ın cevabını, M. Ergin şöyle okuyup çevirmiştir: “İlakırdı söyleme mere itüm kafir”. (Ergin, 1958, s. 98); “İlakırdı söyleme bre itim kâfir”. (Ergin, 1969, s. 32)

Orhan Şâik Gökyay ise bu cümleyi Vatikan yazmasını esas alarak okur ve çevirir: “*Herze merze söyleme mere itüm kâfir*”. (Gökyay, 1973, s. 13); “*Saçmasapan söyleme, bre itüm kâfir!*” (Gökyay, 1976, s. 25)

Dresden yazmasına baktığımızda Ergin’in *ilakırdı* okuduğu kelimeyi bulamayız ve göremeyiz. Yazmada **اله قري** şekli geçmektedir. Başka bir söyleyişle metinde “dâl” sesi yoktur. Ergin’in Türkiye Türkçesi ağızlarında geçen *ilakırdı* okuyuşunun kökeni Orhan Şâik Gökyay’ın 1938 (s. 35)’deki *alakırdı* okuyuşuna dayanmaktadır. Orhan Şâik Gökyay metne olmayan bir “dâl” sesi ekleyerek kelimeyi *alakırdı* şeklinde okumuş, Ergin de bu okuyuşu *ilakırdı* şeklinde düzeltmiş ve İndeks’inde (1963, s. 150) kelimeyi isim kabul ederek [ilakırdı lakırdı, lâf, boş söz] şeklinde anlamlandırmıştır. Ancak Orhan Şâik Gökyay 1973’te *alakırdı* okuyuşundan vazgeçerek Vatikan yazmasındaki *herze merze* ibaresini tercih etmiştir.

Bana göre kelime Eski Türkçe’de *kıkır-alakır- ~ kık(ı)rış-alakırış-* ikilemeleri ile üç kullanılışını tespit ettiğimiz *alakır-* fiili olmalıdır. ... *yavlak katıg ünin kıkırtı alakırtı*. (TT X 363); ... *yavlak ünin kıkırışu alakırdılar*. (U IV, C 67); ... *yekler katıg ünin kık(ı)rıştılar alakırıştılar*. (U IV A 296 C 4)

Kelime eski Türkçede *kıkır-alakır- ~ kık(ı)rış-alakır- ~ kık(ı)rış-alakırış-* şekillerinde ikileme olarak geçiyor. İlk örnek olan *kıkır-* fiilini < *kı-kır-* şeklinde ayırabiliriz. *kı* isim kökü tabiat taklidi (*onomathope*) bir isim köküdür. Genellikle tabiat taklidi isim köklerinden fiil yapan *-kır/-kir* ve *-kıra/-kire* eki² ile *kı-kır-* şeklinde isimden fiil yapılmıştır.

Aleksandr Mihailoviç Şçerbak’ın makalesinde *-gır/-gir-*, *kır/-kir* ekleri ve bu eklerin Türk lehçelerindeki değişik varyantları ile yapılan fiil örnekleri şunlardır:

² A. M. Şçerbak, “O morfologičeskom sostave obraznih glagolov tipa *bakır-, çakır, haykır-*”, *Sovyetskaya Tyurkologiya*, 1971/3, s. 8-12; T. Tekin, “On the structure of altaic echoic verbs in {-KlrA}”, *Acta Orient. Hung.*, XXXVI/1-3, s. 1983, s. 503-513.

Azerb.	<i>asğır-</i>		<i>çüçkür-</i>		<i>tüykür-</i>
	<i>hovhur-</i>	Tatar.	<i>poşkir-</i>		<i>üsğür-</i>
	<i>muşğur-</i>		<i>sızğır-</i>	Üzb.	<i>bukir-</i>
	<i>öskür-</i>		<i>siñgir-</i>		<i>kiykir-</i>
	<i>püskür-</i>	Tuva.	<i>bışkir-</i>		<i>pişkir-</i>
	<i>tüpür-</i>		<i>kattır-</i>		<i>çinkir-</i>
	<i>finhır-</i>		<i>kışkir-</i>	Çuvaş	<i>çaşkar-</i>
	<i>fışğır-</i>		<i>kegir-</i>		<i>şañgar-</i>
başk.	<i>ükir-</i>	Tür.	<i>haykir-</i>	Şor.	<i>katkir-</i>
gag.	<i>ansır-</i>		<i>ofkar-</i>		<i>kıygır-</i>
	<i>maħkur-</i>		<i>püfkür-</i>		<i>kısgır-</i>
	<i>hınçkir-</i>		<i>üfür-</i>	Yakut.	<i>iñgir-</i>
kazak.	<i>kekir-</i>	Türkm.	<i>añğır-</i>		<i>ihır-</i>
	<i>tüşkir-</i>		<i>vañgir-</i>		<i>kuhür-</i>
kırg.	<i>bışkir-</i>		<i>ğıgir-</i>		<i>tivir-</i>
	<i>ışkir-</i>		<i>horğur-</i>		<i>ħahır-</i>
	<i>katkir-</i>		<i>piñgir-</i>		<i>çihır-</i>
	<i>kıykir-</i>		<i>sıgir-</i>		<i>ühür-</i>
	<i>çañgir-</i>		<i>sınçgir-</i>		
	<i>çinğır-</i>		<i>sümgür-</i>		

-ğıra/-gıra-, kıra/-kire ekleri ve bu eklerin Türk lehçelerindeki değişik varyantları ile yapılan fiil örnekleri şunlardır:

Kırg.	<i>barkıra-</i>		<i>iñgra-</i>		<i>çoñgura-</i>
	<i>korkora-</i>		<i>multira-</i>		<i>mögüre-</i>
	<i>şarkıra-</i>		<i>hunğra-</i>		<i>mañgıra-</i>
Tuv.	<i>şınggıra-</i>	Yakut	<i>bakkıra-</i>		<i>hahıngıra-</i>
Uzb.	<i>kirkıra-</i>		<i>küküre-</i>		
	<i>gürkura-</i>		<i>kıñgıra-</i>		

alakır- fiilinin etimolojisi Klaus Röhrborn tarafından *ala* ünleminden *ala-kır* şeklinde yapılan bir fiil olarak açıklanmıştır.³ Ancak *UW*'da *ala* ünlemi geçmediği gibi, bu ünlem *EDPT*'de de geçmiyor. Yani Eski Türkçe ve Orta Türkçe devrelerinde *ala* şeklinde yalın olarak kullanılan bir ünlem yok. Bana göre *alakır-* fiili *ala-kır* yerine *al-akır-* şeklinde anlaşılmalı. *al* isim kökü için bk.⁴

³ *UW*, s. 91a. (Verb zu Interjection *ala*.)

⁴ *EDPT*, al (1), 120a-121b.

Şimdi Dede Korkut'taki şekli açıklayalım. *alakır-ı söyle-* bir birleşik fiildir ve iki fiil *-i* gerundium eki ile birbirine bağlanmıştır. Karaçuk Çoban düşmanı kendisine yaklaştırmaz. Düşman da uzaktan bağırarak konuşur. Bunun üzerine Karaçuk Çoban düşmana "Bağırarak/haykırarak konuşma, mere benim itüm kâfir! / İtim ile bir yalakta yundum içen azgın kâfir! diye seslenir.

Bu söyleyişi 8 + 8 = 16'lı hece vezni ile şöyle görelim:

Çöbân eydür:

¹³ Alakırı söyleme	Mere <menüm> ⁵ itüm kâfir!	(7 + 8) = 15
İtüm-ile bir yalakda	Yundım içen ¹ azgın kâfir!	(8 + 8) = 16
Altıñdağı al{a}ca ⁶ atuñ	Ne ögersin? <mere kâfir!> ⁷	(8 + 8) = 16
Ala başlu ² keçimçe	Gelmez maña <gelmez maña> ⁸ .	(7 + 8) = 15
Başuñdağı toğılğañı	Ne ögersin? Mere kâfir!	(8 + 8) = 16
Başumdağı ³ börkümçe	Gelmez maña <gelmez maña>.	(7 + 8) = 15
Altmış tutam gönderüñi	Ne ögersin? Murdâr kâfir!	(8 + 8) = 16
⁴ Kızılçuk degenegümçe	Gelmez maña <gelmez maña>.	(8 + 8) = 16
<Kara polat> kılıcuñı	Ne ögersin? Mere kâfir!	(8 + 8) = 16
Egri ⁵ başlu çevgenümçe	Gelmez maña <gelmez maña>.	(8 + 8) = 16
Bilügüñde toksan oquñ	Ne ögersin? ⁶ Mere kâfir!	(8 + 8) = 16
Ala kollı şapanumça	Gelmez maña <gelmez maña>.	(8 + 8) = 16

Irağüñdan yakınuñdan berü ⁷gelgil!

Yigitlerüñ zırbını görgil! andan ötgil! didi. (39-12/40-7)⁹

1 Elif harfinin e yerine a okunması

arturmaz → ertürmez > ötürmez ( ) "affetmez"

Dirse Han eger oğlancuğın görürse arturmaz bizi hep kırar didiler. (28/11-12)

Ergin *arturmaz* okuduğu bu kelimeyi İndeks'in *artur-* maddesinde "Artırmak, geri bırakmak, bırakmak" şeklinde anlamlandırmıştır. (Ergin, 1963, İndeks, s. 19).

⁵ Hece vezni icabı <menüm> kelimesi eklenmiştir.

⁶ Vezin icabı *alca* okunmuştur. Başka yerlerde hareke de *alca* şeklinde konulmuştur.

⁷ Hece vezni icabı eklenmiştir.

⁸ Hece vezni icabı eklenmiştir.

⁹ Krş. Osman Fikri Sertkaya, "Dede Korkut Kitabı'ndaki bazı manzum parçaların hece vezni ve manzume türü açısından değerlendirilerek yeniden okunması", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1988*, Ankara, 1994, s. 147-148.

Gökyay da *arturamaz* okuduğu bu kelimeyi Söz Dizisi'nde *arturmak* maddesinde "Geriye bırakmak, sağ bırakmak" şeklinde anlamlandırmıştır. (Gökyay, 1973, s. 166a).

Ben fiili ince sıralı olarak *ertürmez* şeklinde okumayı teklif ediyorum. *ert-* fiilinin müteradifi *keç-> geç-* fiilidir. Çağdaş Türk lehçelerinde, meselâ Özbek Türkçesi'nde *keçir-* "affetmek, bağışlamak" anlamlarındadır. *keçiriñiz* "affedersiniz" demektir.¹⁰ *Keçür-* *> keçir-* fiilinin müteradifi de *ertür-* fiilidir.

Fiilin bu anlamını "affetmek, bağışlamak" kabul edersek cümleyi şöyle anlayabiliriz. "Eğer, Dirse Han oğlancığını (diri olarak) görürse, 'bizi affetmez / bağışlamaz hepimizi öldürür' dediler."

ا (Elif-Vâv) harflerinin ö yerine ü okunması

üçin ~ üçün "üçünü" → öçin "öç ile"

Dede Korkut'un 4. boyu olan *Kazan Big oğlu Oruz Bigüñ tutsak olduğu boy* 'da Kazan'ın oğlu Uruz'a seslendiği soylamanın ilk satırı Ergin ve Gökyay tarafından şöyle okunmuş ve Türkiye Türkçesine tercüme edilmiştir:

(Dresden, 129/5-6): *ol kafirüñ için اوجن atup birin برين يارماز okçısı olur.* (Ergin, 1958, s. 159), "Ol kâfirin üçünü atıp birini aşırılmaz okçusu olur". (Ergin, 1969, s. 102); *ol kâfirün için atup birin yarmaz okcusu olur.* (Gökyay, 1973, s. 62), "Ol kâfirin üçünü atıp, birini yarmaz okçusu olur". (Gökyay, 1976, s. 101).

Önce bu satırdaki *yar-* fiili üzerinde durmak gerekiyor. Dede Korkut'ta *yar-* fiili Beyrek ile Banı Çiçek'in yarışlarının anlatıldığı cümlelerde şöyle kullanılmıştır.

²*İkisi atlandılar. Meydâna çıkdılar. At depdiler. Beyrek ³atı kızuñ atını geçdi. Oñ atdılar. Beyrek <oñı> kızuñ ⁴oğın yardı. Kız eydür: Mere yigit! Menüm atımı kimse ⁵geçdügi yok. Oğımı kimse yardığı yok.* (78/2-5)

Bu cümlelerde geçen *yar-* fiili Türkiye Türkçesi'ndeki anlamı ile "yarmak, bölmek, bölüp iki veya daha çok parçaya ayırmak" anlamında değil "geçmek, ileri gitmek" anlamında kullanılmıştır. Bu fiilin Türkiye Türkçesi'nde kullandığımız -ş'li isim şekli *yar-ı-ş* ismi, -ş'li işteşlik fiil şekli de *yar-ı-ş-* fiilidir.

Ol kafirüñ için atup birin yarmaz okçısı olur cümlesindeki *yar-* fiilini nâşirlerden Ergin "aşır-", Gökyay ise "yar-" şeklinde anlamışlardır. Bu karşılıklarla cümleyi anlamak mümkün değildir. Çünkü müstehsih burada ya *r* harfinin üzerinde noktayı koymayı unutmuştur, eğer bu nokta konulmuş olsa idi fiil *yar-* yerine *yaz-* olarak okunabilecekti, veya *yaz-* fiili ile *yar-* fiilini karıştırmıştır.

yaz- ~ *az-* fiili ise "yoldan çıkmak, sapmak, isabet etmemek, iskalamak" anlamlarına gelen bir fiildir.

¹⁰ Şevkat Rahmatullayev, *Üzbek Tilining Etimologik Lugati (türkiy sözler)*, Taşkent, 2000, s. 207.

Cümleyi bu fiil ile çevirdiğimiz zaman “O kâfirin üçünü atıp birini ıskalamayan okçusu olur” şeklini elde ederiz ama yine de bir soru aklımızda kalır? Kâfirin okçusu niçin üç ok atıyor? Üç ok attıktan sonra sırasını başka okçuya mı veriyor? Ayrıca üç okunan kelimedenden sonra ünlü yazılmamış fakat *b(i)r* okunan kelimedenden sonra ünlü yazılmış. Eğer *üç* ve *bir* kelimelerinin sonundaki ek yükleme (akkuzatif) hali eki ise ne için bir örnekte yazılı, diğerinde değil? Bu gibi soruları çoğaltmak mümkündür. Ancak biz kendi okuma teklifimizi yapalım.

Eğer kelimeyi *üç* yerine *öç* “öç, hınç, intikam” okuyup kendisinden sonra okunan *-i-* sesini yardımcı ses, *-n* sesini de vasıta (enstrümental) hali eki olarak kabul edersek, *öçin* kelimesini “öç ile, intikam duygusu ile” şeklinde açıklamak; *b(i)r* kelimesinden sonra gelen *-i-* sesini 3. teklik şahıs iyelik eki, *-n* sesini de yükleme (akkuzatif) hâli eki olarak kabul edersek, *birin* kelimesini “birini” şeklinde anlamak, imkânı doğar.

Eski Türkçe devresinden beri bilinen bir kural da enstrümental eki önündeki yardımcı ünlünün yazılmayacağı, ancak üçüncü teklik şahıs iyelik ekinin kendisinden sonra gelen akkuzatif ekinden önce yazıda daima harf ile ifade edileceğidir.

Bu bilgiler ışığında cümleyi *Ol kâfirün öçin atup birin yazmaz okçısı olur* şeklinde düzelterek okuyup “O kâfirin öç (intikam duygusu) ile attığı zaman bir tanesini ıskalamayan okçusu olur” şeklinde anlamak mümkün olur.

I/4. İmlâda noktalama işaretlerinin yanlış yere konulmasından kaynaklanan yanlış teşhisler.

Dede Korkut’un Dresden yazmasının müstensihinin zaman zaman harfleri yazdıktan sonra harflerin noktalarını yanlış yere koyduğu görülmektedir.

ت te harfinin üstteki iki noktasının ع ye harfi olarak alta iki nokta şeklinde konulması:

1. *eylendi* ايلاندي → *atlandı* اتلاندي “Ata bindi” (49/4)

Dede Korkut’un ikinci boyu olan “Salur Kazanuñ evi yağmalandığı boy”da kâfirler Kazan’ın evine baskın yaparak atlarını binip, develerini yedip, hazinesini yağmalarlar. 40 hizmetkârı ile birlikte karısını, yaşlı annesini, oğlunu esir edip götürürler. Kazan annesini, karısını ve oğlunu kurtarmak için kâfire sefere gitmek istediğinde Karaçuk Çoban da Kazan ile birlikte gelmek ister. Metin şöyle devam eder:

“Kazan fikr eyledi. ‘Eğer çoban ile varacak olursam kalın Oğuz beyleri benim başıma kakınç kakarlar, çoban ile olmasa Kazan kâfiri alamaz derler’ diye düşündü.

Kazana gayret geldi. Çobanı bir ağaca şara şara möhkem bağladı, Atlandı. yörüü viridi. Çobana eydür: (49/3-4).

“Mere çoban! Karnın acıkmamışken, gözün kararmamışken bu ağacı koparı gör, yoksa seni burada kurtlar kuşlar yer!” dedi. Karaca Çoban zorladı, kaba ağacı yeriyle yurduyla kopardı, arkasına aldı, Kazan’ın ardına düştü. Kazan baktı gördü ki çoban ağacı arkasına almış gelir. Kazan ‘Mere çoban! Bu ağaç nedir?’ dedi. Çoban ‘Ağam Kazan! Bu ağaç o ağaçtır ki sen kâfiri basarsın, karnın acıkır, ben sana bu ağaç ile yemek pişiririm’ dedi.

Kazana bu söz hoş geldi. Atından indi. Çobanuñ ellerin çözdü. Alnunda bir öpdi. (49/13-50/1)

Şimdi bu olaylar zincirinde Kazan atına ne zaman binmiştir ki atından insin. Burada müstensihin *te* harfinin dişinin üstüne koyması gereken iki noktayı sehven dişin altına koyarak *ye* okutması açıkça görülmektedir.

Orhan Şâik Gökyay’ın 1938 (s. 18)’te *atlandı* şeklindeki düzeltmesine rağmen Ergin’in (1958, s. 105)’de *eylendi* okuyuşu yine Orhan Şaik Gökyay tarafından 1973 (s. 23)’te *atlandı* şeklinde düzeltilmiştir.

1. yapam یپام → tepem تپام “tekmeleyeyim” (175/10)

“Kañlı Koca oğlu Kan Turalı boy”unda Kan Turalı ’nın ‘Tırabuzon teküri’ nin “‘azım görklü mahbûb kızı”nı almak için üç canavar (boğa, arslan, deve) ile vuruşmaya gitmesi karşısında babası Kañlı Koca oğluna dediği şoylama’da;

Ala yılan sökemez anuñ ormanı olur.

Gök-ile pehlû uran anuñ kal’ası olur.

sözleri karşısında Kan Turalı babasına cevap verir:

Ala yılan sökemez <anuñ> ormanını / çakmak çakup oda uram.

Gökle pehlû uran <anuñ> kal’elerin / Kâdir korsa, yapam yıkam. (175/8-10)

Pek iyi Kan Turalı düşmanın kalesini nasıl yapıp yıkacaktır?

Ergin *yap-* fiilini İndeks (1963, s. 320)’inde “**yap-** yapmak; kapamak, kapatmak” şeklinde vermiştir. Orhan Şâik Gökyay ise Söz Dizisi (1973, s. 305a)’nde fiili ikileme olarak “**yapmak yıkmak** yerle bir etmek” şeklinde anlamlandırmıştır.

yap- fiili Türkiye Türkçesinde 22 fonksiyonda kullanılmaktadır. (*Türkçe Sözlük*, 2, 1595a-b). Bu kullanılışlar içinde *yap-* fiilinin Eski ve Orta Türkçe’deki karşılığı olan “örtmek, gizlemek → yıkmak, hâk ile yeksan eylemek” anlamı verilmez.

yuva yap- (*Türkçe Sözlük*, 2, 1648a-b)’deki *yuva* maddesinde “*yuva yapmak* yuva hazırlamak, yuva oluşturmak” anlamında olumlu olarak alınmış. Ancak Türkiye Türkçesi’nde ‘birinin/birisinin yuvasını yapmak’ (Ben senin yuvanı yapayım da gör bakalım!) örneğinde olduğu gibi “olumsuz” anlamdadır. Burada *yuva yap-* şeklindeki *yap-* fiilinin eski ve Orta Türkçe’deki anlamın korunmasıdır. Dede Korkut’taki *kal’elerin yapam yıkam* (ikileme) düşünülmesi. Bunu *namaz kıl-* ibaresinde *kıl-* fiilinin eski Türkçe’deki anlamının korunması ile Krş.

Karşı bir görüş de müstensihin *tepem* şeklinde yazdığı kelimenin *t* dişinin üzerine koyacağı iki noktayı dişin altına koyarak kelimeyi *tepem* yerine *yapam* okuyacak şekilde noktalamasıdır.

Bana göre *Çan Turalı Gökke pehlü uran <anuñ> kal'elerin / Kâdir korsa, tepem yıkam* ifadesinde “Ben o kâfirin kalesini tekmelerimle yıkarım” demek istemiş olmalıdır.

Kalın sıralı kelimeyi ince sıralı okumak

düş- → **duş-** < etü. *tuş-* “tesadüf etmek, rastlamak, karşılaşmak”.

Dede Korkut’un ikinci boyu olan “Salur Kazanuñ evi yağmalandığı boy”da kâfirler Kazan’ın evine baskın yaparak atlarını binip, develerini yedip, hazinesini yağmalarlar. 40 hizmetkârı ile birlikte karısını, yaşlı annesini, oğlunu esir edip götürürler. Ancak Şöklü Melik’in 600 süvarisi Kazan’ın on bin koyununu da yağmalamak için Kazan’ın ağılına varırlar. Karaçuk Çoban iki kardeşi Kıyan güçi ve Demür güçi ile birlikte Kazan’ın ağılının kapısını berkitir. Üç yerde depe gibi taş yığar. Ala kollu sapanını eline alıp kâfiri beklemeye başlar. Karaçuk Çoban ile kâfir karşılıklı soylamalar söyledikten sonra kâfir süvarisi hücum eder. Metin şöyle devam ediyor: *Bî-tekelliuf kâfirler at deptiler, oğ sepdiler. erenler evreni Karaçuk Çoban şapanınuñ ayasına taş kodı atdı. Birin atanda ikisin için yıkdı. İkisini atanda için dördin yıkdı. Kafirlerün gözine korhu düşdi. Karaçuk Çoban kâfirüñ üç yüzünü şapan taşı-y-ile yire bıraktı. İki kardaşı oha düşdi, şehid oldı.* (Ergin, 1958, s. 98)

Ergin *İki kardaşı oha düşdi, şehid oldı* cümlesini “İki kardeşi okla vuruldu, şehit oldu (Ergin, 1969, s. 32) şeklinde çevirir. *Düşdi* okuduğu kelimeyi de İndeks (s. 100)’inde “**düş-** düşmek, inmek, girmek” maddesinde verir.

O. Ş. Gökyay metni “İki kardaşı *anda* oha düşdü, şehid oldı” (OŞG, 1973, s. 18) okuyarak “İki kardaşına ok değdi, şehit oldu” (OŞG, 1976, s. 25) şeklinde tercüme eder.

Düş- okuduğu fiili de Söz Dizisi (s. 201)’nde **Düşmek** (türlü yerlerde) - inmek, varmak, konmak § uğramak § isabet etmek § vukua gelmek § yakışmak § ölmek, savaşta ölmek § rastlamak § payına ve hissesine değmek, yakalanmak, ele geçmek § dayanmak § kendini bırakmak § satılmak” şeklinde anlamlandırır.

Nâşirlerin *düş-* şeklinde ince sırada okuduğu kelimeyi Türkmen Türkçesi’nde uzun telaffuz ile *du:ş-* şeklinde yaşayan eski Türkçe *tuş-* fiilinden getirerek *duş-* şeklinde kalın sırada okumak ve “rastlamak, tesadüf etmek, karşılaşmak” şeklinde anlamlandırmak gerekiyor.¹¹

Böylece metnin “(Karaçuk Çoban’uñ) *iki kardaşı* <Kıyan güçi ile Demür güçi> *oha düşdi, şehid oldı*” cümlesini “(Karaçuk Çoban’ın) iki kardeşi <Kıyan güçi ile Demür güçi> (düşmanın yağmur gibi attığı) ok(un)a rastladığı için/rastladığından dolayı =tesadüf ettiği için/tesadüf ettiğinden dolayı şehid oldu” şeklinde anlayabiliriz:

¹¹ Krş. Sir Gerard Clauson *EDPT*, 560a. **tuş-** (**du:ş-**) ‘to meet’.

elin < el-i-n “elini” → **alın** < al-ı-n “oyununu, hilesini → hamlesini”.

“Kafile Koca oğlu Kan Turalı boy”unda Kan Turalı, ‘Tırabuzon teküri’nin “azîm görklü mahbûb kızı”nı almak için üç canavar (birincisi boğa, ikincisi arslan, üçüncüsü deve) ile vuruşmaya gider. Kan Turalı önce boğa ile karşılaşır ve boğanın alnına yumruk vurarak boğayı çökertir. *Kan Turalı adı görklü Muhammede şalavat getürdi, buğanuñ alnuna bir yumruk eyle urdı kim, buğayı göti üzerine çökertdi, alnuna yumruğuñ tayadı sürdi, meydanuñ başına çıkardı.* (Ergin, 1958, s. 189)

Kan Turalı ikinci olarak aslan ile karşılaşır. *Kan Turalı bir kepeneği kapağına toladı, aslanuñ pençesine şunu viridi. Adı görklü Muhammede şalavat getürdi, aslanuñ elin gözedüp bir yumruk eyle urdı-kim, yumruk <aslanuñ> çenesine tokındı, uvatdı.* (Ergin, 1958, s. 190-191)

Ergin metni şöyle tercüme eder: “Kan Turalı bir çoban keçesini eline doladı, aslanın pençesine sunu verdi. Adı güzel Muhammede salâvat getirdi, arslanın alnını gözetip öyle bir yumruk vurdu ki, yumruk çenesine dokundu ufattı. (Ergin, 1969, s. 145)

Görüldüğü gibi Ergin kelimeyi metinde **elin** < el-i-n okumuş, İndeks [s. 103)’te **el** “el” maddesinde göstermiş, ancak tercümede metinde **elin** okuduğu kelimeyi **alın** olarak alıp “alnını” şeklinde tercüme etmiştir.

Orhan Şâik Gökyay ise metni “... *aslanuñ alnın gözedüp bir yumruk eyle urdı-kim ...*” (OŞG, 1973, s. 89), okuyarak “Arslanın alnını gözetip bir yumruk öyle vurdu ki ... (OŞG, 1976, s. 141) şeklinde tercüme etmiştir.

Her iki nâşirin de kelimeyi **alın** anlamasının sebebi Boğaç hikâyesinde geçen boğanın alnına yumruk vurarak boğayı çökertme motifinin Kan Turalı’nın aslandan önce boğa ile mücadelesinde de geçmesidir.

Metinde **الین** şeklinde geçen bu kelimeyi *alın* < al-ı-n şeklinde okur ve **al** kelimesini “oyun, hile → hamle” anlarsak, metni *aslanuñ alın gözedüp bir yumruk eyle urdı-kim, yumruk <aslanuñ> çenesine tokındı ...* okuyup “Aslanın oyununu (hamlesini) gözetip öyle bir yumruk vurdu ki, yumruk aslanın çenesine dokundu” şeklinde anlamamız mümkün olur. Böylece “aslanın **alnını** gözeterek yumruğu ancak çenesine vurmak” fikri de ortadan kalkar.